

Endamascat, endamassar, V. domàs Endanyador, endanyar, V. endenyar (DIGNE)

ENDARC, compost savi format amb el gr. *ἔνδον* 'dins' i *ἀρχή* 'començament', 'part més visible' (DFA); *5 endarch*, Webster-M.).

Endardellar, V. dèdal

Endarregalia, encreuament d'*endarreria*, *endarriar-se*, amb *regalia* (això li ve de *regalia* 'de concessió antiga'): segurament deu ser abusiu l'accent que posa AlcM a la a penúltima.

Endarrer, *endarrer* o *-era*, *endarreria*, *endarrierar*, *-riatge*, *endarreriment*, *endarrerir*, *-erit*, V. *darrere* (RERE) *Endauar*, *-uat*, V. *dau Endaurador, endaurament, endaurar, V. or Endavallada, endavallament, endavallar, V. davall (VALL) Endavant, endavantalar, endavantar, endavantir, V. davant (AVANT) Endebades, V. debades Endeca-, V. hendeca- Endedins, V. dins Endefora, V. fora* *20*

ENDEGAR, 'arranjar, endreçar', 'donar (a quelcom) una direcció adequada, una bona via', mot pertanyent al català modern i a alguns parlars de Provença, de formació no ben aclarida; de tota manera sembla ser un derivat de l'oc. i ross. *dec* 'límit, termenal' (descendent probable del ll. tardà DECUS, -CUSIS, pròpiament el signe x, o nombre romà 10, que es posava en les sifes dels termes), amb el sentit figurat 'posar en els termes propis, posar dins els límits adequats'; tanmateix és probable que amb aquest mot es vagi sumar en llengua d'oc un altre verb *azegar* (en textos arcaics *adegar*) 'ajustar, adaptar' provinent del ll. ADAEQUARE 'igualar, anivellar, adequar'. □ 1.ª doc.: sembla haver-n'hi ja un ex. ribagorçà de 1295, però no torna a aparèixer en català fins a 1839, i en llengua d'oc, a primers del S. XVII.

En efecte és un mot molt tardà i que trigà a difondre's en la llengua literària. No l'havia recollit cap lexicògraf fins al Lab. de 1839, que el porta només en la forma secundària, amb *a*, «*endagar*: aparellar, compondre, endressar» (igual, ed. 1888); amb aquesta deformació analògica (comparable a *ençata*, *endanya*, *aclapara*, *estrapa*) ha tingut en efecte bastant de curs i és la que preferia EmVilanova: «tu no deus fumar més que puros per tot dia. —Només; trinxats; a l'estanc me'ls *endagan* y pago 'l sobrepuig» (*Plorant i Rient*, 1891, p. 105), «*endagui'l* dins una rellotgera de sabatilla y posi-se'l al capsal del llit», id. (*Teatre*, O. C. xi, 78).

En tot cas la forma amb *e* és la que ha estat de bons tros més difosa, i l'única, si fa no fa, que jo recordo haver sentit i se sent. «Què fas? —*Endego* sa minestra: mireu, pelo patates», Ruyra (*Pinya de Rosa* II, 19); la forma amb *é* (tancada) és la que tinc present de sentir (i no pas poques vegades), d'ençà que vaig oir el mot per primera vegada, a Sant Pol de Mar, a un vell pescador amic, l'any 1914: «voleu que us *endégi* una canya i anireu a pescar jurioles?». En efecte no es pot dir que sigui un mot usual a Barce-

lona (fins dubto d'haver-l'hi sentit mai a nivell popular), mentre que en el Maresme és molt vivaç (i per això em sobtà la frase i se'm va gravar en la memòria); i en tota mena d'aplicacions, si bé sempre amb el significat ample i vague d'arranjar, disposar, preparar, arreglar'. El to del mot és col·loquial, planer, i alhora sense cap regust d'incorrecte. Tampoc no és d'ús general en la llengua: no el recordo positivament en cat. occidental, i en tot cas no sembla ser val.,¹ balear ni rossellonès, si bé crec que tenen fonament les localitzacions que en dóna AlcM a totes les comarques des de l'Empordà fins al Lluçanès i el CpTarr.

D'acord amb això, apareix en la nostra literatura del tardà segle XIX, en quadros de costums, narracions, articles d'ideologia corrent. El DAg. recull la més antiga en una narració familiar, potser anònima, publ. a *La Renaixensa* de 1872 «vés al bosch a arrabassar un arbre per *endegar* lo bressol del nostre fill», i en una de *La Veu de Cat.* de 1896 «un hermós tronc de cavalls ben *endegats*»; sobretot degué ser mot predilecte de Pin i Soler, en les dues novel·les escrites en tornar de l'exili a Provença (qui sap si el seu contacte amb algun felibre d'allà ajudaria a revitalitzar-lo en el seu repertori lingüístic): «un cop ben *endegat*, tingué ganes de fer-se veure», *Jaume* (1888), «entre jo y les fadrines ho *endagarem*», ib., «mes les hores passavan y, un cop ben *endegat* lo calaix de l'escriptori, se trobà soptadament en una soledat espantosa», *Niobe* (1889).

Ha estat singular la vida d'aquest mot en català. Mancant absolutament, no sols en els clàssics medievals, sinó en totes les velles fonts lexicogràfiques (JMarc, Aversó, Busa, OPou, DTo., Lacav., Belv., DBal.), sorgeix una sola vegada, força inopinadament, en un doc. de l'Alta Ribagorça, a la fi del S. XIII, en un context que implica un ús particular en les matèries legals, en la vella documentació del priorat o monestir d'Ovarra, en l'Alt Isàvena: «dien --- en loc et en nom del dit prior que --- a tot hom que clams ni demanda ag<u>és del dit prior --- en poder del abbat de sent Victurian, seu se<n>yor, o en poder del senyor rey o de la justícia de Ribagorça, la *endegés* de dret o de fur», a. 1295 (Martín Duque, *Docs. de Ovarra*, 187.25).

Isolament hi ha, cal dir-ho, però un isolament que no ha de fer-nos desconfiar, car és en les altes valls pirinenques on naturalment es mostraven prop de la soca mots que rebroten del vell lèxic dels dos vessants occità i català de la serralada; en la documentació dels segles arcaics d'aquelles altes valls hem trobat ja més d'un cop mots i formes úniques en la història de mant vocable català (veg. supra en ENCLUSA el cas de la forma *encluden*); i ¿qui podria esgotar i revisar els incomptables corrents i llímerols per on va anar traspuant el vocabulari del nostre bressol pirenaic fins a l'emergència de tots els seus vells recursos en la nova florida dels escriptors de la Renaixença?

El cas és que els millors gustadors, i els més raçats observadors, de la nostra gran tolla lexical anaven descobrint més i més completament l'arsenal complex